

HEIKI ERNITS, JANNO PÕLDMA, LOONE OTS, HELI PRII

LUGEMIK

EESTI KEELE ÕPIK
I KLASSILE

▼ **maurus**

Väljaandja kinnitab lugemiku vastavust kehtivale põhikooli riiklikule õppekavale.

LUGEMIK. EESTI KEELE ÕPIK I KLASSILE

Heiki Ernits, Janno Põldma, Loone Ots, Heli Prii

Kirjastus Maurus ja Eesti Joonisfilm

Toimetajad Loone Ots, Heli Prii, Maarja Valk

Keeletoimetaja Piret Põldver

Kunstnikud Heiki Ernits, Mariann Joa, Valter Uusberg

Kujundus Heisi Väljak, Tuuli Järmut

Retsensendid Maria Jürimäe ja Merike Käis

Fotod:

Heiki Ernits (15, 16–17, 50–51, 55)

Urmas Tartes (23)

Wikimedia (56)

Ivan Aivažovski maalid (58–59)

Mauruse pildikogu (70–73)

Shutterstock: Ansis Klucis (106), Andrei Nekrassov (107)

Andres Tarto (118–119)

Eesti kaart (136–137) AS Regio © Regio 2014, www.regio.ee/kaardid; vastavalt kasutuslitsentsile KL-14-178

© Kirjastus Maurus ja Eesti Joonisfilm 2015

© Janno Põldma, Heiki Ernits, Loone Ots, Heli Prii 2015

Esmatrükk 2015. Parandatud kordustrükk 2018

ISBN 978-9949-641-17-8

Kõik õigused käesolevale teosele on seadusega kaitstud. Ilma autoriõiguste omaniku kirjaliku loata pole lubatud teost või selle osasid paljundada ja levitada mis tahes viisil või eesmärgil.

Kirjastus Maurus

Tartu mnt 74, 10144 Tallinn

Telefon 5919 6117

1. klassi õppekomplekti toetavad lisa- ja abimaterjalid asuvad aadressil
www.kirjastusmaurus.ee/lotte

LUGEMIKS

HEIKI ERNITS, JANNO PÕLDMA, LOONE OTS, HELI PRII

EESTI KEELE ÕPIK I KLASSILE

MAURUS

SISUKORD

Elagu lumine loodus!	6
Punapüks-pingviinid	8
Lotte ajab Janno ja Heikiga juttu	13
Laul Põhjamaast	17
Vanarahva arvamusi jaanuarikuu päevade kohta	18
Midagi head	20
Sinitihane	21
Hirmus naaber	22
Lumekirp	23
Sulelumi	24
Maasikamuusika	25
Muri kohtab saarmas Ottot	26
Auto ja põder	27
Uisutajad	29
Mõistatuslaulud	30
Printsess Õhupalli ball	31
Talvine õunapuu	35
Plaanid uueks aastaks	36
Kodutunne	38
Iga maa	39
Rahaaugu jutud	40
Kuidas tähed taeva said	43
Eesti tähtsad sümbolid	47
Mu isamaa, mu õnn ja rõõm	48
Lapse kodumaa	49
Õhturahu	50
Laps ja vanaisa loevad luuletust „Õhturahu“	53
Vahvaid lugusid kapten Pitkast	57
Volli juhib riiki	62
Lumelagu	65
Tähtis päev	66
Õige amet	68
Lugemine	70
Emakeel ja eesti keel	71
Eesti keel on põnev	72
Laul läks rändama	73
Rebane öömajal	74
Eesti rahvalauludest	79
Või imeta	79
Arvutimäng	80
Tom & Jerry	81

Maia arvuti 82
Teekond 84
Mati mure 87
Teeme nalja 88
Leiutajateküla Lotte 90
Andrus Kivirähk 92
Naerukuu 93
Roosi paneb herne ninna 94
Juku naljad 96
Nööp, kes kaotas poisi 98
Pillimehed 101
Kalamarjapeenar 102
Kehv kompvek 103
Lugusid vanast lugemikust 104
Kaebamisest vanal ajal 106
Sõit, sõit linna 107
Limonaadisupp 108
Vitsa laul 109
Ettevalmistused reisiks 110
Mart ja hommik 112
Vanad asjad 114
Kuldnokkade elamu 116
Helise, helise ilma 119
Emadepäev 120
Mis on lapsel vaja? 121
Kes aias, kes aias? 122
Kuidas laps nime saab 123
Minu ema 124
Esimene kiri 125
Leiutajateküla emadepäeva tort 126
Kodulaul 127
Lotte ja kadunud mütsi saladus 128
Kevadel sul kestendagu nina 134
Vanemuise laul 135
Pääsukese neli laulu 136
Kevadpidu 137
Noorte lehtede päev 138
Elagu suvi ja soojad ilmad! 141
Kool on läbi 142

ELAGU LUMINE LOOPUS!

PUNAPÜKS-PINGVIINID

Janno Pöldma

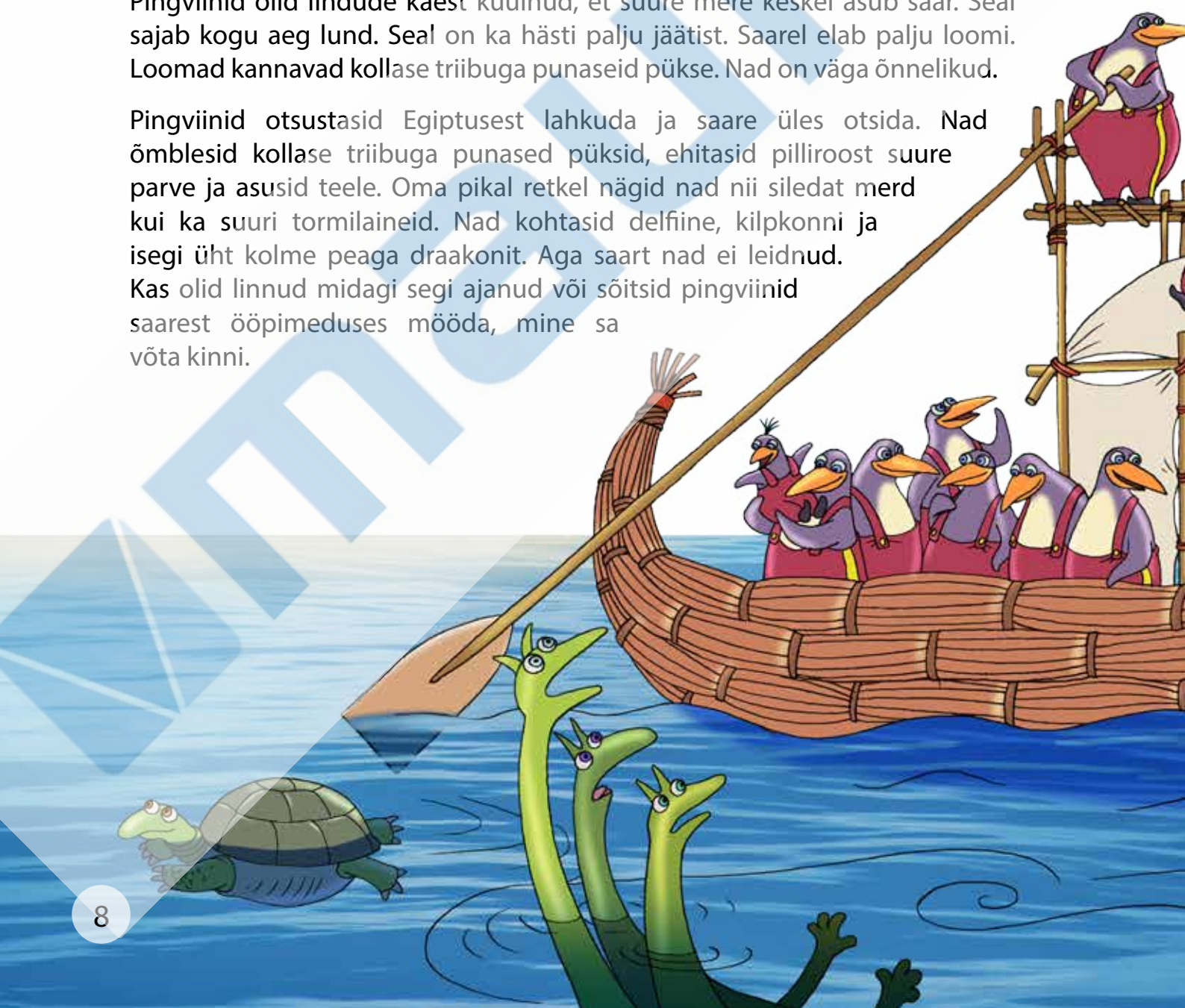
1. osa

Punapüks-pingviinid elasid varem Egiptuses. Nad olid oma eluga rahul. Talved olid seal pikad ja külmad. Pingviinid kelgutasi, tegid lumememmi ja varusid keldrisse jäätist. Suvi oli õnneks lühike. Pingviinid lesisid Niiluse jõe kaldal ja limpsisid jäätist.

Aga siis läksid suved pikemaks ja talved lühemaks. Külma lume asemel hakkas taevast alla sadama hoopis sooja lund. Mõnusa jäätise asemel pidid pingviinid nüüd leppima leige jäätisesupiga. Kõik see kurvastas pingviine. Ühel päeval sadas taevast alla koguni sooja kollast liiva.

Pingviinid olid lindude käest kuulnud, et suure mere keskel asub saar. Seal sajab kogu aeg lund. Seal on ka hästi palju jäätist. Saarel elab palju loomi. Loomad kannavad kollase triibuga punaseid pükse. Nad on väga õnnelikud.

Pingviinid otsustasid Egiptusest lahkuda ja saare üles otsida. Nad õmblesid kollase triibuga punased püksid, ehitasid pilliroost suure parve ja asusid teele. Oma pikal retkel nägid nad nii siledat merd kui ka suuri tormilaineid. Nad kohtasid delfine, kilpkonni ja isegi üht kolme peaga draakonit. Aga saart nad ei leidnud. Kas olid linnud midagi segi ajanud või sõitsid pingviinid saarest ööpimeduses mööda, mine sa võta kinni.

1. Otsi koos õpetajaga, kus asub gloobusel Eesti ja kus Egiptus.
2. KAS TEADSID, et enamik Eesti rändlinde lendab meie maalt talveks Aafrikasse?

2. osa

Pärast üht tormi märkasid pingviinid eemal üksikut saart. Äkki nüüd, mõtlesid nad ja sõudsid randa. Ent ka siin ei olnud jäätist. See oli hoopis väike saar. Saare keskel kõrgus üksik mägi. Üks mäekülg oli jäine. Teisel kasvasid üksikud kidurad põõsad. Mäetipp ise kadus pilvedesse. Väsinud pingviinid jäid saarele.

Lapsed uurisid mäge ja tegid tähtsa avastuse. Kui jooksed kiiresti mööda jäist mäekülge üles ja seejärel viskad end kõhuli, saad päris pika liu tagasi alla! Isad tegid ka nii ja rõõmustasid. Kui isad ja lapsed olid terve päeva mäest alla liugu lasknud, otsustasid pingviinid saarele elama jääda. Aga kollase triibuga punaseid pükse kandsid pingviinid edasi. Punased püksid meenutasid neile, et kusagil kaugel on saar, kus kogu aeg sajab lund ja kus saab maitsvat jäätist.

1. Mis sa arvad, kas selline lugu on juhtunud ka päriselt?
Miks sa nii arvad?
2. Mida sina pikale reisile kaasa võtaksid?
3. Miks seostatakse jäätist pingviinidega?
4. Uuri välja, mida pingviin looduses sööb.

The page is decorated with illustrations of green leaves and flowers. In the top left corner, there are large, detailed green leaves. In the bottom right corner, there is a field of various colorful flowers, including purple, red, and yellow ones, growing in green grass. A large, faint blue watermark is visible across the center of the page.

LOTTE AJAB JANNO JA HEIKIGA JUTTU

LOTTE: Tere, head Janno ja Heiki!

JANNO ja HEIKI: Tere, tere!

LOTTE: Teie olete need mehed, keda Eesti lapsed väga armastavad.

HEIKI: Oleme või?

LOTTE: Jah!

JANNO: Aga miks?

LOTTE: Sest teie olete loonud Leiutajateküla Lotte animafilmid. Ja minu ka! Või ma eksin?

HEIKI: Ei, mitte sugugi. Seda me oleme teinud küll. Tegelikult teeb seda Joonisfilm. Meid on siin palju. Me kõik töötame Lotte filmidega.

JANNO: Palun võta istet, Lotte. Mida sa tahaksid meilt küsida?

LOTTE: Noo ... näiteks seda, millal te lugema õppisite.

JANNO: Mina õppisin nelja-aastaselt. Lugesin kõike, mida kätte sain. Eriti meeldisid vanad raamatud. Need olid teistmoodi põnevad kui uued.

LOTTE: Kust sa raamatuid said?

JANNO: Meie kodus oli palju vanu raamatuid. Uusi tõin raamatukogust. Seal töötas minu tädi. Sõbrad laenasid mulle oma raamatuid ja mina neile jälle enda omi.

HEIKI: Minu lapsepõlve kõige parem raamat oli „Saladuslik saar“. See on väga põnev lugu sellest, kuidas viis sõpra satuvad asustamata saarele.

LOTTE: Mida te lastena veel tegite?

JANNO: Minul oli palju sõpru. Me elasime Pirital. Seal on mets, jõgi, meri ja vana kloostri varemed. Mängisime igal pool. Umbes nagu Lotte ja tema sõbrad. Tegime ka sporti. Pidasime spordivõistlusi. Igal aastal tegime ka ühe suure võistluse. Kirjutasime tulemused üles ja võrdlesime eelmise aasta omadega.

HEIKI: Mulle meeldis väga joonistada. Kui ma olin kaheaastane, joonistasin suure roti. See pilt on mul praegugi alles.

LOTTE: Kus te koolis käisite?

JANNO: Mina käisin Tallinnas Pirita koolis. See oli tore kool.

HEIKI: Mina elasin Tallinna lähedal Kurtnas. Umbes seal, kus praegu on Vembu-Tembumaa. Minu ema oli Kurtina kooli õpetaja. Me elasime koolimajas.

LOTTE: Oi! See oli vist väga huvitav?

HEIKI: See oli mugav! Näiteks ei võtnud ma õpikuid korrakaasa, vaid tõin igal vahetunnil oma toast. Ja kui uut pliiatsit või vihikut vaja oli, sain needki kohe kodust kätte. See-eest ei olnud mul külmapüha. Mina olin ju alati koolis ja ema õpetas mind ka suure külmaga!

LOTTE: Milline on teie meelest hea kool?

JANNO: Nagu Leiutajatekülas. Selline, kus lastel on huvitav ja kõik on sõbrad. Ja kõiki asju võiks õpetada koos, sest elus see ju on nii.

HEIKI: Ja et ei oleks kodutöid. Muidu lapsel ei jäägi aega midagi toredat teha. Õppimise koht olgu kool.

JANNO: Ja kui laps tahab teada rohkem, peaks õpetaja talle kohe rohkem õpetama.

HEIKI: Just!

LOTTE: Räägime ka teie tööst. Te töötate Joonisfilmis. Kuidas te sinna sattusite?

JANNO: Mina tulin joonistama. Aga mingil ajal hakkasin kirjutama. Kirjutasin naljajutte. Siis kirjutasin lastenäidendeid. Siis suurte omi. Lõpuks kirjutasin filme.

HEIKI: Mina muudkui joonistasin ja joonistasin. Ükskord palus Janno, et ma oleks tema lastenäidendi kunstnik. Näidendi nimi oli „Koera pulm“. Pärast seda jäimegi koos töötama.

LOTTE: Kuidas sündisid Leiutajateküla ja mina, see tähendab Lotte?

JANNO: Leiutajateküla oli enne. Ühes meie seriaalis. Siis sai seriaal otsa. Meil oli vaja uut filmitegelast. Algul pidi see olema poiss. Aga siis mõtlesime, et miks mitte tüdruk. Koeratüdruk.

HEIKI: Alguses oli Lotte välimus teistsugune. Sihvakam. Tema jalad olid pikemad. Aga sina, kallis Lotte, oled väga armas ja ilus. Aa! Ja nime Leiutajateküla mõtlesin mina välja.

JANNO: Aga kolme kõrvaga jänes mõtlesin mina.

LOTTE: Kuidas te ikka niimoodi koos töötate?

JANNO ja HEIKI: Me oleme ju sõbrad!

LOTTE: Mida te tahaksite lastele veel öelda?

JANNO: Meil on siin seinal üks tähtis lause. Las lapsed loevad ise!

LOTTE: Suur aitäh!

LAUL PÕHJAMAAST

Enn Vetemaa

Põhjamaa, me sünnimaa,
tuulte ja tuisuööde maa,
range maa ja kange maa,
virmaliste maa.

Põhjamaa, me sünnimaa,
iidsete kuuselaante maa,
kaugeil teil sa kallis meil,
sind ei jäta ma.

On lumme uppund metsasalud,
vaiksed taliteed,
nii hellad on su aisakellad,
lumel laulvad need.

Põhjamaa, me sünnimaa,
hinges sind ikka kannan ma,
lainte maa ja rannamaa,
sind ei jäta ma.

1. Peale kuuse kasvab Eesti metsades veel üks kõrge okaspuu.
Mis puu see on?
2. Milline liiklusvahend sõidab, kui kuuleme aisakella?
Kas see sõiduvahend liigub bensiini jõul?
3. Mis sõna sobiks „Põhjamaa“ asemele?

VANARAHVA ARVAMUSI JAANUARIKUU PÄEVADE KOHTA

UUSAASTA

1. jaanuar oli uusaastapäev. Laualt ei tohtinud toitu koristada. Usuti, et muidu jääb alanud aastal toidust puudu.

TALIHARI

14. jaanuari kohta ütlesid inimesed talihari. Taliharjapäeval olla pool talve möödas. Aeg hakkab liikuma kevade suunas. Pool loomatoitu pidi talus alles olema. Siis jätkus loomasööta kevadeni. Ka arvati, et just taliharjast alates hakkab lumi tasapisi sulama ja aeg liigub kevade suunas. Miks seda usuti? Inimesed nägid, et päike paistab kõrgemalt ja kauem ning soojendab rohkem.

TÕNISEPÄEV

17. jaanuar oli tõnispäev. Päev pidi nüüd kukesammu võrra pikenema. Tõnispäeval keedeti seapead ja herne-, oa- või kruubisuppi. Arvati, et need toidud toovad söojale õnne. Setumaal oli kombeks näidata tõnispäeval sigadele päikest. Siis olla nad suvel terved. Üldse oldi loomade vastu lahked, et kari hästi kasvaks. Osades paikades käidi tõnispäeva hommikul lausa loomi tervitamas. Mõnel pool küpsetati neile tervituseks eraldi leib. Tõnispäeval ei tohtinud vokiga kedrata. Siis hakkavat sigadel pea ringi käima. Arvati, et tõnispäeval keerab karu teise külje ja hülgel sünnib esimene poeg.

PAAVLIPÄEV

25. jaanuari nimetasid vanad eestlased paavlipäevaks. Selle päeva ilm ennustab suve oma. Kui paistab päike, tuleb päikseline ja soe suvi ning hea viljasaak. Keelatud oli põrandat pühkida ja tolmu välja viia. Usuti, et kui tolmu õue visata, roomab suvel sellele kohale palju rästikuid.

VIKTORIIN

1. Uusaastapäeval oli keelatud

piima juua.
lauda koristada.
aknaid pesta.
pea peal seista.

2. Taliharjapäeva nimi tuli sellest, et siis

harjati ainus kord talve jooksul juukseid.
pidi iga laps tegema ühe harja.
usuti, et hangedel on kõrged harjad.
pidi olema pool talve möödas ja talv hakkas taanduma.

3. Taliharjapäevaks pidi alles olema pool

lapse jaanuarikuu taskurahast.
jõuluks küpsetatud piparkookidest.
küttepuidest.
loomatoidust.

4. Tõnispäeval keerab teise külje

laiskvorst.
verivorst.
karu.
siga.

5. Paavlipäeva ilm ennustas järgmise

suve ilma.
nädala ilma.
pühapäeva ilma.
paavlipäeva ilma.

6. Usuti, et kui paavlipäeval koristada, tuleb suvel palju

kärbseid.
rästikuid.
hiiri.
sääski.

Oiged vastused: 1. lauda koristada. 2. pidi olema pool talve möödas ja talv hakkas taanduma. 3. loomatoidust. 4. karu. 5. suve ilma. 6. rästikuid.

MIDAGI HEAD

Leelo Tungal

Kui jõulud on möödas ja näärid on läbi,
siis ometi tubli tükk talve on ees.
Näe, kuuse peal külmetab pisike käbi,
jääkülmad on seemned ta soomuste sees.

Kui jõulud on möödas ja näärid on läinud,
siis ometi tahaksid midagi head.
Kui külma käes õue peal oled sa käinud,
siis tead, küllap tead, mida tegema pead.

Näe, tihasel kohevil sulgedevahe,
näe, värvukest, vaprasti säutsuvat meest!
Neil süüa ei ole, neil lumes on jahe.
Too tangu ja pekki ja toida neid kohe!

Too toitu ja täna neid sellegi eest,
et nemad siit Eestimaalt ära ei lähe
ka siis, kui on nälg ja on kangesti jahe.
Et nemad siit Eestimaalt ära ei lähe.

1. Mitu salmi selles luuletuses on?
2. Milline salm sulle kõige rohkem meeldib?
Miks just see?
3. Vali üks salm ja õpi seda ilmekalt
ja kõlava häälega lugema.

